

İBN SÎNÂ'DA
NEFS VE ÖLÜMSÜZLÜK

Ahmet ERKAN

Eskiyei Yayınları: 223

İBN SÎNÂ'DA NEFS VE ÖLÜMSÜZLÜK

Ahmet ERKAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Şubat 2024

ISBN: 978-625-6781-35-1

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

İBN SÎNÂ'DA
NEFS VE ÖLÜMSÜZLÜK

Ahmet ERKAN

Ankara 2024

Ahmet ERKAN

1986 yılında Rize’de doğdu. 2009 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde lisans öğrenimini tamamladı. 2012 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisansını, 2023 yılında doktorasını tamamladı. Halen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
KISALTMALAR	9
GİRİŞ	11

BİRİNCİ BÖLÜM

NEFS-BEDEN TARTIŞMASININ KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	23
1.1. Materyalist/Fizikalist Bircilik	25
1.1.1. İlk Çağ Materyalizmi	26
1.1.2. Çağdaş Zihin Felsefesinde Materyalizm	29
1.2. Nefs-Beden İkciliği/Düalizmi.....	33
1.2.1. Platon	34
1.2.2. Aristoteles.....	37
1.2.3. İbn Rüşd.....	65
1.2.4. Aquinas.....	72
1.2.5. Descartes	85

İKİNCİ BÖLÜM

İBN SÎNÂ'DA NEFS	105
2.1. Nefsin Tanımı	108
2.1.1. Suret	111
2.1.2. Yetkinlik.....	112
2.1.3. Töz	116
2.2. Nefsin Varlığı.....	120
2.2.1. Nefsin Varlığının Bilgisi Dolaylı ve Kazanımsal Değildir -122	
2.2.2. Nefsin Varlığının Bilgisi Doğrudan ve Apaçktır	133
2.3. Nefsin Neliği.....	150
2.3.1. Modal Argüman.....	150
2.3.2. Bilincin Birliği Argümanı	157
2.3.3. Bilincin Basitliği Argümanı.....	165

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İBN SÎNÂ'DA ÖLÜMSÜZLÜK	209
3.1. Kişisel Kimlik.....	209
3.1.1. Biz Neyiz?.....	216

3.1.2. Özdeşlik ve Kalıcılık-----	230
3.2. Materyalist Ölüm Sonrası Yaşam Kuramı: Yeniden Yaratma---	256
3.3. Düalist Ölüm Sonrası Yaşam Kuramı: Ölümsüzlük-----	266
3.3.1. Nefsin Yeniden Bedenlenmesi -----	274
3.3.2. Nefsin Bedensiz Hayatı -----	289
SONUÇ -----	325
KAYNAKÇA -----	337

ÖN SÖZ

Ölüm sonrası yaşamın imkânı ve mahiyetine dair tartışmalar, teistik dinlerin teolojilerinde geniş bir literatür oluşturmaktadır. İslam düşünce tarihinin erken safhalarında, nefis ve ölüm sonrası hayata dair materyalist görüşler ağırlıkta iken, özellikle İbn Sînâ'dan itibaren düalist kuramlar yaygın biçimde benimsenmiş ve savunulmuştur. İbn Sînâ'nın insani nefsin gayrimaddi bir töz olduğuna dair görüşü ve bu görüşün ölüm sonrası hayata dair tazammunları, İslam düşünce tarihinde nefis ve meada ilişkin tartışmalarda büyük bir kırılmaya yol açmıştır. Kendisinden sonra gelen düşünürler, ölüm sonrası yaşamın mahiyetine dair görüşleri nedeniyle yer yer onu çeşitli açılardan eleştirseler de ölüm sonrası yaşamın imkânı noktasında onun düalizmini takip etmekten çekinmemişlerdir. İbn Sînâ'dan günümüze kadar bu konuda yürütülen tartışmalar, nefsin mahiyetini sorgulamaktan ziyade, bedensel ölümden sonra nefsin yaşamının mahiyeti üzerine odaklanmıştır.

İnsan doğasına ve ölüm sonrası yaşamın mahiyetine dair düalist izahlar, Hıristiyan düşünce tarihinde de hatırı sayılır bir geçmişe sahiptir. Bununla birlikte, günümüz din felsefesi tartışmalarında teistik materyalizmin de gittikçe artan biçimde popülerlik kazanmaya başladığı gözlemlenmektedir. Önceleri, ağırlıklı olarak, düalizmi, teist din felsefecileri; materyalizmi ise ateist din felsefecileri savunurken, artık teist din felsefecileri arasında materyalist olmak, düalist olmak kadar olağan hâle gelmiş gibi görünmektedir. Bu olgunun muhtemel nedeni, hem nefis-beden hem de kişisel kimlik tartışmalarında düalist çizgiyi modası geçmiş bir yaklaşım olarak gören ve onu tartışmaya bile değer bulmayan çağdaş zihin felsefesi vasatıdır. Oysa Orta Çağ filozoflarından Descartes ve Leibniz'e, onlardan günümüz din felsefesinin iki önemli ismi Plantinga ve Swinburne'e kadar teist filozofların zihin felsefesindeki temel tutumu, düalizm olmuştur. Dola-

yısıyla, çağdaş din felsefesinin geldiği son nokta ve İslam düşünce tarihinde İbn Sînâ'nın bahsettiğimiz belirleyici konumu dikkate alınca, onun nefis ve ölümsüzlüğe dair görüşlerinin tartışılmasının önemi bariz bir biçimde ortaya çıkacaktır.

Elinizdeki bu kitap, aynı adı taşıyan doktora tezimizin yayımlanmış versiyonudur ve pek çok kişinin ilmî katkılarıyla meydana gelmiştir. Çalışma sürecinde ufuk açan öneri ve eleştirileriyle her türlü ilmî ve akademik desteği sağlayan saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Engin Erdem'e, ilmî ve akademik gelişimimde çok büyük katkıya sahip olan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Recep Kılıç, Prof. Dr. Mehmet Sait Reçber ve Doç. Dr. Zikri Yavuz'a, tüm bu süreçte çok kıymetli katkılarıyla bana destek veren Doç. Dr. Yasin Meral, Dr. Yusuf Duman, Dr. Aykut Alper Yılmaz ve Mehmet Alperen Saz'a teşekkür ederim.

Son olarak, hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini bir an olsun benden esirgememiş olan babam Muhammet Erkan ve annem Emine Erkan'a, yıllar alan yoğun çalışma sürecinde sabır ve anlayışla bana destek olan eşim Merve Erkan'a ve yine bu süreçte aramıza katılıp neşemiz olan oğlum Mehmet Akif'e de teşekkür ederim.

Ahmet ERKAN
Ankara 2024

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Ar.	: Arapça.
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
bkz.	: Bakınız.
c.	: Cilt.
ev.	: Çeviren.
ed.	: Editör.
h.	: Hicri.
İng.	: İngilizce.
Lat.	: Latince.
LCDA	: Long Commentary of Aristotle's De Anima
nşr.	: Neşreden.
s.	: Sayfa.
thk.	: Tahkik.
Tr.	: Türkçe.
t.s.	: Tarihsiz.
v.	: volume/cilt.
vd.	: Ve diğeri.
Yay.	: Yayınevi.

